

BEZORGEN
Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
DEN HAAG

Lange Voorhout 8
Postbus 20015
2500 EA Den Haag
T 070-34 243 44
E voorlichting@rekenkamer.nl
W www.rekenkamer.nl

DATUM 28 maart 2013

BETREFT Errata rapport *Uitstapkosten Joint Strike Fighter*

Geachte mevrouw van Milttenberg,

In deze brief willen wij u informeren over enkele errata in ons rapport *Uitstapkosten Joint Strike Fighter* van 25 oktober 2012. Het betreft relatief kleine wijzigingen die geen consequenties hebben voor de conclusies, maar die we toch belangrijk genoeg achten om ze aan u te sturen. Ze staan in bijlage 1 bij deze brief. Wij hebben ook de ministers van Defensie en van Financiën van deze errata op de hoogte gebracht.

Algemene Rekenkamer

drs. Saskia J. Stuiveling,
president

dr. Ellen M.A. van Schoten RA,
secretaris

Uitstapkosten Joint Strike Fighter (gepubliceerd 25 oktober 2012) – errata

Deel 1

p. 11 § 2.2.2 ‘Inmiddels is dit bedrag verhoogd tot € 304 miljoen tot 2027 en € 30 miljoen aan extra exploitatiekosten voor de jaren 2015-~~2017~~2027, in totaal dus € 334 miljoen.’

p. 19 § 3.2.1 ‘We hebben het Ministerie van Defensie ~~zeven~~zes varianten voor een alternatieve testfase laten uitwerken, variërend van het zo dicht mogelijk benaderen van de gezamenlijke testfase in IOT&E-verband, al of niet in samenwerking met andere landen, tot varianten waarin weliswaar de capaciteiten minder intensief worden getest, tot testen op alleen offensieve of defensieve operationele aspecten.’

p.24 § 4.2.1 ‘Het Ministerie van Defensie heeft twee keer (in 2001-~~2002~~ en in 2008) een kandidatenevaluatie voor nieuwe jachtvliegtuigen uitgevoerd.’

Deel 2

p. 65/66 § 3.4.1 Figuur 14 en figuur 15 zijn verwisseld.

p. 69 § 3.4.3 ‘een plandollarkoers van \$ 1 = ~~€~~0,7752 en een btw-percentage van 21 procent’

p. 69 § 3.4.3 ‘waar het prijspeil 2011, de koers \$ 1 = ~~€~~0,75 en het btw-percentage 19 procent waren’

p. 70 § 3.4.3 In tabel 7 wordt gesproken van F-35’s, maar dat moet zijn: JSF’s.

p. 72 § 3.4.3 In tabel 8 wordt gesproken van F-35’s, maar dat moet zijn: JSF’s.

p. 73 § 3.4.3 ‘Het investeringsbudget voor Defensiematerieel voor de jaren 2018 tot en met 2026 belooft circa € 14,~~5~~4 miljard¹.’

p. 75 § 3.4.3 ‘Ook deze figuur is niet op exacte gegevens gebaseerd; reden voor ons om geen getal bij het investeringsbedrag van € 4,~~0~~05 miljard te plaatsen.’

p. 86 § 4.2.2.1 ‘Hierbij gaat het Ministerie van Defensie er dus vanuit dat het alle operationele capaciteiten van de ~~F-35~~JSF uiteindelijk benut en er geen keuze gemaakt wordt om slechts een beperkt deel van de operationele capaciteiten te gebruiken.’

p. 91 § 4.4.2 Voetnoot 23 komt te vervallen.

p. 91 § 4.4.2 ‘Wij merken op dat het Ministerie van Defensie in 2007 de meerkosten voor een alternatieve testfase raamde op € 200 miljoen², waarbij het uitging van een volledige nationale ~~IOT&E~~testfase waarin alle missies in verschillende realistische scenario’s (zoals dag en nacht) getest en geëvalueerd worden.’

¹ Het bekende Investeringsbudget loopt tot 2022. Op basis van extrapolatie daarvan komen wij op € 14,4 miljard.

² De meerprijs is in de doorrekening van oktober 2012 van de varianten voor de operationele testfase: € 217,2 miljoen -/- € 66,9 miljoen = € 150,3 miljoen.

p. 93 § 4.4.3 ‘Een vierde mogelijkheid is het beperkt vliegen van de toestellen om deze luchtwaardig te houden en reeds expertise en ervaring met ~~de F-35JSF~~ op te doen. Dit kan nuttig zijn voor een goede en doelmatige invoering van de ~~F-35JSF~~ vanaf 2019.’

p. 96 § 4.4.5.1 Tabel 14 moet zijn: tabel 14a.

p.96 § 4.4.5.1 Onder de alinea “Wij hebben bovenstaande verwachting van het Ministerie van Defensie niet op een nadere onderbouwing kunnen toetsen. Het ministerie beschikt namelijk niet over gevalideerde berekeningen van exploitatiekosten van de F-16 op wapensysteemniveau, en daarmee ook niet voor situaties waarin de levensduur zou worden verlengd.”, hoort de volgende tabel te staan:

Tabel 14b Exploitatie langer doorvliegen F-16

Toename exploitatie langer doorvliegen 2027 (optie 1)	+ € 30,0 miljoen
Extra toename exploitatie langer doorvliegen 2029 (optie 2)	+ € 36 - 42 miljoen

p. 97 § 4.4.5.2 ‘De extra kosten van de F-16 bij een nationale testfase ten opzichte van het langer doorvliegen bij het huidige kabinetsbeleid hebben we weergegeven in tabel ~~1316~~’

p.97 § 4.4.5.2 Tabel 16 moet zijn:

Tabel 16 Aanvullende kosten optie 2 [in vergelijking met optie 1](#)

Aanvullende investeringskosten	+ € 144 miljoen
Toename exploitatiekosten	€ 366 tot 472 miljoen
Totaal	+ € 180210 - 186216 miljoen

p. 101 § 5.2.2 ‘Het Ministerie van Defensie heeft twee keer een kandidatenevaluatie uitgevoerd (in ~~2001-2002~~ en in 2008) en beide keren bleek de JSF – op papier – als enige in staat om de missies uit te voeren die voor de evaluatie ontwikkeld waren.’

p. 103 § 5.2.2 ‘Op grond van de resultaten van de Nederlandse kandidaten-evaluatie in 2001-~~2002~~ kon dit toestel volgens het Ministerie van Defensie niet worden bestempeld als relevante optie voor de vervanging van de F-16 in ons land.’

p. 103 § 5.2.2 ‘De minister van Defensie merkt op dat de Eurofighter aan de vergelijking van 2001-~~2002~~ heeft meegedaan op basis van de Tranche 3-versie.’

p. 103 § 5.2.2 ‘Dit toestel presteert volgens het Ministerie van Defensie echter niet beter dan de huidige F-16. De F-4-variant, die is gezien in de kandidatenevaluatie van 2001-~~2002~~, is nog in ontwikkeling.’

p. 108 § 5.3.2 'Bovenstaande systematiek leidt, op grond van de huidige planning van het JSF-programma, tot onderstaand schema van het verwervingstraject van de JSF en de bijbehorende transitie tussen de F-16 en de JSF (zie figuur ~~62~~3).'

p. 115 § 5.4.3 Tabel 18 moet tabel 19 zijn en: achter SDD en onder Vrijval hoort een 0 te staan.

p.114 § 5.4.3 In tabel ~~18~~ 19 zijn de lopende verplichtingen weergegeven die bij voortgezet beleid (optie 1) op korte termijn tot betaling zouden komen. Ook is weergegeven welke verplichtingen in geval van terugtrekken uit de MoU's (optie 2 en 3) gedurende de 90 dagen-termijn tot betaling zouden komen en welke gedurende die tijd nog ingetrokken zouden kunnen worden (vrijval).

p.115 § 5.4.3 Tabel 19 moet tabel 20 zijn. De meerjarenraming en vrijval op *middellange termijn* is weergegeven in tabel ~~19~~ 20.

p. 120 § 5.4.4 'De werking van het tweede punt ~~maakt echter~~impliceert echter dat ~~er vanuit moet worden gegaan dat terugtrekken van Nederland veroorzaakt dat~~ de contracten met de Nederlandse industrie niet ~~zullen~~ worden verlengd, mocht Nederland zich terugtrekken.'

p. 127 § 5.5 'In hoofdstuk ~~3~~4 hebben we geconcludeerd dat terugtrekken uit de IOT&E (optie 2) een niet voor de hand liggende optie is.'